

Adriana KORONKA

CONSIDERAȚII PRIVIND EVOLUȚIA UNOR NEOLOGISME DE ORIGINE ENGLEZĂ INTRATE RECENT ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Neologismele (gr. *neos* = nou și *logos* = cuvântare) sunt considerate acele cuvinte care au intrat de curând în vocabularul unei limbi. Des întâlnită, chiar și în lucrările de specialitate, definiția nu lămurește asupra provenienței acestei clase lexicale ce joacă un rol major în orice limbă vie. Apărute din necesități de comunicare, neologismele denumesc noțiuni, obiecte și fenomene din toate domeniile vieții materiale și spirituale, în special în limbajul tehnico-științific, cu scopul de a-l moderniza și îmbogăți.

Pătrunderea lor în lexic se face pe două căi: sub formă de împrumuturi și prin creații proprii ale limbii. Dacă prin neologism se înțelege, în general, cuvânt împrumutat, acest fapt se datorează numărului mare de împrumuturi neologice extrem de diverse ca structură și proveniență, sensibil mai numeroase decât cele create în interiorul limbii. Chiar și atunci când folosesc material lingvistic existent în limbă, cel puțin unul din elementele formative ale noului cuvânt este neologic (combinarea a două elemente formative neologice de tip prefix neologic + neologism, combinarea unui neologism cu un prefix vechi, autohton, combinarea unei teme vechi cu un sufix neologic).

Dar neologismele nu devin proprietatea unei limbi decât prin adaptarea la sistemul fonetic și gramatical al acesteia, prin circulația intensă, în caz contrar ele vor avea o existență efemeră. Problema adaptării neologismelor la sistemul limbii române vizează atât aspectul fonetic și morfologic, cât și pe cel

grafic. În aceste cazuri, un rol important îl are vechimea lor în limbă, astfel că termenii împrumutați recent își păstrează aspectul grafic și chiar pronunțarea din limba de origine. În măsura în care sunt acceptate de masa vorbitorilor, pentru că vin să completeze un gol din lexic, neologismele se supun regulilor de scriere și pronunțare ale limbii române. Modul cum neologismele se adaptează la normele limbii române trebuie privit diferențiat: pentru cuvintele intrate în limbă în urmă cu câțiva zeci de ani problemele de scriere, pronunțare, comportare în flexiune au fost rezolvate în mare măsură.

Astfel, referindu-ne doar la câteva anglicisme, cum ar fi *sandwich* devenit *sandviș*, *out* devenit *aut*, *goal getter* transformat în *golgheter*, *football* în *fotbal*, vom constata că evoluția lor către fonetismul limbii române este un proces încheiat. Pentru cele intrate după 1990 evoluția este încă incertă. Putem presupune că arhi-folositul *week-end* își va simplifica cu timpul ortografia, așa cum s-a întâmplat cu sintagma din limba franceză *vis à vis* devenită *vizavi* în numai câteva decenii.

O categorie specială de neologisme o formează cuvintele, folosite pe plan internațional, care își păstrează scrierea și pronunțarea din limba de origine, cum sunt: *marketing*, *management*, *auto-service*, *mass-media*, *show*, *supermarket*, *week-end*, *whisky*.

Fondul lexical neologic al limbii române este foarte bogat și variat, dispunând de peste 50.000 de neologisme cărora li se adaugă termenii tehnico-științifici de strictă specialitate. Lingviștii sunt unanim de acord în privința perioadei de constituire a acestuia; sfârșitul secolului al XVIII-lea reprezintă, la nivel lingvistic, perioada de modernizare prin înlocuirea turcismelor și grecismelor cu neologisme de proveniență latino-romanică.

Scriitorii au fost primii preocupați de primenirea vocabularului din necesități impuse de expresivitate. Neologismele au fost utilizate când contextul, simțirea sau necesitatea de culoare le-au impus. Ele au fost preluate mai cu seamă din latină, franceză, italiană, germană, rusă, engleză.

Influența limbii engleze se manifestă direct ori indirect mai ales în ultimele decenii, când româna a început să împrumute o serie de neologisme englezești, însă termeni englezești apar în secolul al XIX-lea prin mijlocirea francezei. Unii termeni ne-au venit prin mijlocire germană (ca în cazul lui *boiler*, *cocs*), iar la mijlocul secolului al XX-lea aceeași influență s-a manifestat, măcar în parte, și prin intermediul rusei, care a furnizat limbii române unii termeni tehnici de origine anglo-americană (*buldozer*, *conveyer*, *motoplug*, *radiolocație*, *screper* etc.). În multe cazuri, trebuie să se admită și aici o terminologie multiplă (adică anglo-rusească, anglo-germană și mai ales franco-engleză).

Faptul că unele anglicisme au venit în limba română, spre exemplu, prin intermediul limbii franceze o dovedește sensul lor, care coincide cu al etimoanelor franțuzești imediate, nu cu al celor englezești, din care provin numai în ultimă analiză. În această situație sunt, de exemplu, cuvintele *dancing*, *parking*, *picup*, *smoching*, *spicher*.

Prezența în limba română a unui mare număr de termeni neologici și insuficiența lor asimilare provoacă numeroase abateri de la normele ortografice și ortoepice în vigoare. În ceea ce privește scrierea neologismelor de origine engleză se remarcă trei situații:

1) Termenii neologici sunt re-produși fonetic, ceea ce înseamnă că ei se scriu așa cum se pronunță: *aut* (nu *out*), *fider* (nu *feeder*), *gem* (nu *jam*), *gol* (nu *goal*), *henț* (nu *hands*), *ofsaid* (nu *off-side*), *jaz* (nu *jazz*), *lider* (nu *leader*), *meci* (nu *match*), *miting* (nu *meeting*), *puc* (nu *puck*), *taim aut* (nu *time out*), *golgheter* (nu *goalgetter*), *schî* (nu *ski*), *hochei* (nu *hokei*), *hipism* (nu *hippism*), *pocher* (nu *pocker*), *cnocaut* (nu *knock-out*).

2) Neologisme care se ortografiază și se pronunță ca în limba engleză: *bridge* (pronunțat „brigi”), *western*, *week-end*, *cow-boy*, *thriller*, *holding*, *single*, *team* (pronunțat „tim”), *top*, *management*, *marketing*, *brandy*, *happy-end*, *hobby*, *surfing*, *drummer*, *walkman*, *bookmaker*, *show*, *spleen*

(pronunțat „splin”), *puzzle* (pronunțat „pazăl”), *baby-sitter*, *bowling* (pronunțat „bauling”), *box office*, *mixer*, *cocktail*, *cross*, *starter* etc.

3) Neologisme care cunosc o formă hibridă, cu pronunțare străină, combinată cu o scriere în mare parte fonetică: *Newton* (pronunțat „niuton”), *rummy* (pronunțat „romi”), *dancing* (pronunțat „dansing”), *pullover* (pronunțat „pulovăr”).

Una din problemele permanente pe care le pune adaptarea neologismelor împrumutate este aceea a scrierii consoanelor duble existente în limba din care a fost luat cuvântul. Potrivit pronunțării, se vor scrie fără consoană dublă cuvintele: *foțbal*, (nu *football*), *handbal* (nu *handball*), *stres* (nu *stress*).

Alteori, ca urmare a influenței germane, grupurile **st** și **sp** se rostesc **șt** și **șp**. Astfel, auzim: *ștart*, *ștand*, *șpicher*, *șpray* în loc de *start*, *stand*, *spicher*, *spray*, pentru că cei care pronunță greșit nu cunosc etimologia acestor neologisme.

Cuvintele de origine engleză pătrunse în limba română sunt cunoscute și sub numele de anglicisme. De anglicismele autentice trebuie deosebite cu grijă pseudoanglicismele sau falsele anglicisme. Acestea sunt cuvinte din alte limbi (mai ales din franceză) obținute prin combinarea unor teme și elemente formative împrumutate din limba engleză. Astfel, cu ajutorul lui „man” = „om” (devenit element de compunere și după modelul unor anglicisme adevărate ca *gentleman*, *sportsman* etc.), au fost formate în limba franceză cuvintele *tenisman*, *recordman*, *rugbyman* etc. În locul acestora, engleza folosește unitățile frazeologice: *tennis player* (= „jucător de tenis”), *record holder* (= „deținător de record”) ș.a.m.d. O parte dintre pseudoanglicismele create în franceză au pătruns și în limba română (de obicei prin intermediul presei). Întrucât au fost simțite ca anglicisme propriu-zise, câteva dintre ele au primit o formă apropiată de aceea pe care ar fi trebuit s-o aibă în limba engleză (adică *tenismen*, *recordmen* etc.).

De la cuvintele *tenisman*, *barman*, *sportsman* s-au creat și deri-

vatele feminine *tenismană*, *barmană*, *sportsmană*, ceea ce dovedește că respectivele neologisme s-au adoptat normelor limbii române, neglijându-se modul de formare din limba engleză în care *man* înseamnă bărbat și prin urmare derivatele feminine din limba română nu se puteau forma cu aceiași termen.

Încercând să traducem, să zicem, *tenismană*, ar reieși ceva de genul „bărbată de tenis”. Limba română literară recomandă sintagma *jucător (jucătoare) de tenis*.

Deși uneori este foarte greu, în principiu trebuie să distingem anglicismele propriu-zise de americanisme, care sunt, de obicei, mai recente și au aproape întotdeauna caracter internațional. Dintre cele mai cunoscute, amintim, nepierzând din vedere că unele au putut pătrunde în limba română și din limba franceză ori dintr-o altă limbă influențată de engleza americană: *bluf* (existent, de asemenea, în franceză, italiană, germană etc.), *blugi* (o scurtare pe teren românesc din blue-jeans), *boss* (care la noi se folosește cu sensul de șef în general), *campus* (un dublet etimologic al lui „câmp”), *cow-boy*, *hold-up*, *hamburger* (a cărui bază derivată este numele orașului german Hamburg), *jazz* (care provine din limba negrilor și se pronunță așa cum se scrie), *mass-media*, *motel*, *radar*, *tobogan* (greșit rostit, uneori, *topogan*).

Există o serie de anglicisme și americanisme care sunt noi sau relativ noi în vocabularul nostru și care vor rămâne în limbă fie pentru că sunt realmente utile, fie pentru simplul motiv că au devenit, de mai multă vreme, cuvinte internaționale. Ne referim la: *apartheid*, *best-seller*, *biomedicină*, *building*, *bungalow*, *chewing-gum*, *dispecer*, *display*, *fair-play*, *finaliza*, *gentleman*, *hobby*, *living-room*, *management*, *marketing*, *previzionă*, *scanner*, *show*, *spici* (*scris și speech*), *stres(s)*, *striptis* (*scris și strip-tease*), *supermarket*, *transplant*, *week-end*, *western*, *whisky*, *brandy*, *staff*, *holding*, *lobby*, *broker* etc.

După cum se poate observa din termenii de origine engleză selectați mai sus, aceștia aparțin unor

domenii extrem de variate și sensul lor este binecunoscut, ca dovadă că tot mai puțini sunt cei care spun *discurs* în loc de *spici*, *supermagazin* în loc de *supermarket*, în vreme ce pentru *staff* și *lobby* nu se folosesc sinonime autohtone.

În concluzie, răspândirea neologismelor, în general, și a celor din limba engleză, în mod particular, pătrunderea lor în limba unor cercuri tot mai largi de vorbitori constituie, fără îndoială, una dintre caracteristicile importante ale limbii noastre actuale.

Folosirea lor trebuie făcută cu discernământ, încercându-se evitarea „beției de cuvinte” și, mai ales, a greșelilor.

Ocazii de a greși se ivesc la tot pasul și nimeni nu e în întregime ferit de ele. Pentru a nu denatura pronunțarea neologismelor, prima măsură de luat este ca vorbitorii să încerce în permanență să se cultive. A doua treaptă este studierea gramaticii, a ortografiei și, în general, acordarea unei atenții susținute la ceea ce se spune și mai ales la ceea ce rămâne scris. Nu trebuie neglijată nici folosirea dicționarilor, atunci când nu suntem siguri asupra formelor corecte ale unor cuvinte. Folosirea abuzivă a neologismelor, în special a celor provenite din engleză (ne referim aici la barbarisme), trebuie privită însă cu reticență, pentru că, mai ales în exprimarea tinerilor, acestea nu fac decât să îngreuneze stilul și să perturbe armonia limbii române. Neologismele au rolul lor bine definit în lexiconul oricărei limbi, dar să nu uităm dictonul latin „est modus in rebus”.

BIBLIOGRAFIE

1. Goga Mircea, *Limba română, fonetică și fonologie, lexicologie, stilistică*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2001.
2. Graur Al., *Capcanele limbii române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976.
3. Hristea Theodor, *Sinteze de limbă română*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978.
4. Iordan I., Robu V., *Limba română contemporană*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978.